

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CZWARTA SEKCJA

SPRAWA KRASICKI przeciwko POLSCE
(Skarga nr 17254/11)

WYROK

STRASBOURG
15 kwietnia 2014 roku

Wyrok ten stanie się ostateczny zgodnie z warunkami określonymi w Artykule 44 ust. 2 Konwencji. Wyrok może podlegać korekcie edycyjnej.

W sprawie Krasicki przeciwko Polsce,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja), zasiadając jako Izba składająca się z następujących sędziów:

Ineta Ziemele, *Przewodnicząca,*

Päivi Hirvelä,

George Nicolaou,

Ledi Bianku,

Nona Tsotsoria,

Krzysztof Wojtyczek,

Faris Vehabović, *sędziowie*

i Françoise Elens-Passos, *Kanclerz Sekcji,*

Obradując na posiedzeniu zamkniętym w dniu 25 marca 2014 r.,
wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 17254/11) przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej wniesionej do Trybunału na podstawie artykułu 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności („Konwencja”) przez obywatela polskiego, pana Artura Krasickiego („skarżący”) z dnia 9 marca 2011 r.

2. Skarżący był reprezentowany przez pana J. Hasika, adwokata praktykującego w Warszawie. Polski Rząd („Rząd”) reprezentowany był przez swojego pełnomocnika, panią J. Chrzanowską z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. Skarżący podniósł zarzut, że władze polskie nie podjęły skutecznych działań celem egzekucji praw skarżącego do kontaktu z synami.

4. W dniu 10 stycznia 2013 r. skarga została zakomunikowana Rządowi.

FAKTY**I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY**

5. Skarżący urodził się w 1970 r. i mieszka w Warszawie.

6. Skarżący uznał ojcostwo dwóch synów, A. i J., urodzonych ze związku z J.J. w styczniu 1999 r. i grudniu 2000 r. Nigdy nie mieszkał z dziećmi i ich matką.

A. Postępowanie dotyczące uregulowania kontaktów

7. W dniu 14 stycznia 2004 r. J.J. złożyła do Sądu Rejonowego dla Warszawy – Mokotowa wniosek o pozbawienie skarżącego praw rodzicielskich, argumentując, iż skarżący nie wypełniał swoich obowiązków względem dzieci i nie płacił alimentów.

8. W trakcie rozprawy w dniu 18 lutego 2004 r. wniosek ten wycofała. Sąd umorzył postępowanie w tej części. Jednocześnie sąd uznał, iż oboje rodzice będą nadal posiadać prawa rodzicielskie oraz że dzieci będą mieszkać z matką. Ustanowiono kuratora sądowego, któremu powierzono sprawowanie nadzoru nad wykonywaniem praw rodzicielskich przez skarżącego. Skarżącemu przyznano prawo do kontaktów z dziećmi, lecz w tym czasie nie dokonano konkretnych ustaleń w tym zakresie.

9. W dniu 11 maja 2005 r. skarżący złożył do Sądu Rejonowego dla Warszawy – Mokotowa wniosek o uregulowanie kontaktów z dziećmi poza miejscem zamieszkania matki z tego względu, że zaistniały trudności w kontaktach z dziećmi.

10. W dniu 23 grudnia 2005 r. Rodzinny Ośrodek Diagnostyczno-Konsultacyjny („RODK”) wydał opinię zleconą przez sąd w związku z postępowaniem dotyczącym uregulowania kontaktów. Opinię sporządzili psycholog oraz specjalista ds. edukacji, którzy spotkali się zarówno z rodzicami, jak i z dziećmi. U dzieci stwierdzono więź emocjonalną z obydwojgiem rodziców oraz bliską i spontaniczną relację z ojcem. Ojciec odczuwał więź emocjonalną z dziećmi, dobrze je znał, akceptował i chciał utrzymać z nimi kontakt. Płacił alimenty i posiadał niezbędne cechy kompetentnego ojca. Powinien zatem odgrywać rolę w życiu swoich dzieci. Biegli podkreślili negatywne nastawienie matki do skarżącego i jej chęć wykluczenia go z życia dzieci. Zdaniem biegłych, umiejętności i praktyka wychowawcza matki pozostawiała sporo do życzenia. Biegli dostrzegli u dzieci oznaki napięcia emocjonalnego, lecz zauważyli, iż kochają oni oboje rodziców. Z tego względu powinni mieć częsty kontakt z ojcem.

11. W piśmie przesłanym do sądu w toku postępowania skarżący stwierdził, iż wstrzymał kontakty z dziećmi ze względu na wrogie nastawienie matki i agresję werbalną z jej strony.

12. Skarżący spotkał się z chłopcami w dniu 1 października 2005 r.

13. Postanowieniem z dnia 8 lutego 2006 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy – Mokotowa zadecydował, że skarżący ma prawo do kontaktów z dziećmi w pierwszą, drugą i czwartą sobotę każdego miesiąca, od godziny 10.00 do godziny 19.00, bez obecności matki. Ponadto sąd uznał, że skarżący ma prawo do spędzania z dziećmi jednego tygodnia w okresie wakacji letnich. Matka została zobowiązana do przestrzegania tego postanowienia. Złożone przez nią apelacja została oddalona w dniu 22 czerwca 2006 r.

B. Postępowanie egzekucyjne

14. Matka nie przestrzegała ustaleń zawartych w postanowieniu regulującym kontakty ojca z dziećmi. Skarżący wielokrotnie składał pisemne skargi na policję i do sądu. W kolejnych raportach przedkładanych sądowi w lipcu i grudniu 2006 r., w styczniu 2007 r., w kwietniu 2008 r. oraz w lipcu 2009 r., kuratorzy sądowi potwierdzali, że matka stwarza trudności, nie przestrzega ustaleń dotyczących kontaktów oraz odmawia wpuszczenia kuratorów do mieszkania. Kuratorzy rozmawiali z nauczycielami dzieci oraz pedagogiem szkolnym w celu pozyskania informacji o postępach dzieci w szkole, zaangażowaniu matki w ich edukację oraz kontaktach dzieci ze skarżącym.

15. W dniu 10 sierpnia 2006 r. skarżący złożył wniosek o nałożenie na matkę dzieci grzywny ze względu na utrudnianie kontaktu z chłopcami.

16. W nieokreślonym dniu 2006 r. matka rzekomo powiedziała dzieciom, że ich ojciec nie żyje. W imieniu dzieci wysłała skarżącemu wieniec pogrzebowy z kondolencjami.

17. W dniu 17 kwietnia 2007 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy – Mokotowa nałożył na matkę grzywnę w wysokości 1000 PLN tytułem nieprzestrzegania ustaleń postanowienia ustalającego kontakty ojca z dziećmi oraz nakazał podjęcie działań zgodnych z treścią tegoż postanowienia w terminie trzydziestu dni. Dwa analogiczne postanowienia wydano w dniach 21 września 2007 r. oraz 6 maja 2008 r. na podstawie wniosków skarżącego złożonych odpowiednio 26 lipca 2007 r. i 14 grudnia 2007 r. W obu przypadkach ukarano matkę grzywną (1000 PLN i 1200 PLN) i zakreślono trzydziestodniowy termin do wykonania obowiązku umożliwienia kontaktów ojca z dziećmi, z zamianą na karę aresztu w przypadku nieuiszczenia grzywien, licząc 1 dzień aresztu za równoważny 100 grzywny

18. W dwóch raportach złożonych do sądu w maju i czerwcu 2007 r. kurator zauważył, że skarżący tylko raz skorzystał z okazji spotkania z dziećmi na terenie szkoły mimo zawarcia porozumienia w tym zakresie z władzami szkoły. W czerwcu i sierpniu 2007 r. kurator poinformowała sąd, że nie udało jej się nawiązać kontaktu z rodzicami. W raporcie z sierpnia kurator podkreśliła gotowość nauczycieli i władz szkolnych do udzielenia skarżącemu pomocy w zorganizowaniu spotkań z dziećmi na terenie szkoły oraz poinformowała, że skarżący nie skorzystał z tej możliwości. W raportach złożonych do sądu w listopadzie i grudniu 2007 r. oraz w styczniu i lutym 2008 r. kurator podsumowała rozmowy skarżącego z nauczycielami dzieci i władzami. Zwróciła uwagę na brak oznak zaniedbania ze strony matki oraz że chłopcy nie stwarzają trudności i nie wykazują oznak napięcia. W raporcie z lutego kurator wskazała na wrogie nastawienie matki do ojca dzieci.

19. W kwietniu 2008 r. skarżący udał się do mieszkania matki dzieci w obecności kuratora i policji. Matka stwierdziła, że nie zgadza się z warunkami postanowienia o ustaleniu kontaktów ojca z dziećmi, że jest gotowa ponieść konsekwencje prawne i nie jest przygotowana na umożliwienie skarżącemu kontaktu z dziećmi. W mieszkaniu słychać było płacz dziecka. Policja zadecydowała o niepodejmowaniu interwencji. Skarżący nie miał możliwości spotkania się z dziećmi.

20. Matka nie zapłaciła nałożonych na nią grzywien. W związku z tym, postanowieniem z dnia 17 grudnia 2008 r. sąd nakazał odbycie przez nią kary 32 dni aresztu tytułem zamiany kary grzywny i nakazał komornikowi sądowemu przeprowadzenie egzekucji.

21. W dniu 31 lipca 2009 r. kurator powiadomiła sąd, iż jej działania celem nawiązania kontaktu z matką okazały się nieskuteczne, jako że nie otwiera ona drzwi do mieszkania. Stwierdziła także, iż skarżący nie widział się z dziećmi od dnia otrzymania od ich matki wieńca pogrzebowego (zob. paragraf 16 powyżej). W jego opinii dzieci są przekonane, że ojciec nie żyje. Stwierdzono także, iż skarżący odmówił opieki na dziećmi w okresie ewentualnego aresztowania ich matki z tego względu, że mieszka z żoną w bardzo małym mieszkaniu i nie jest w stanie zapewnić dzieciom odpowiednich warunków.

22. Postanowieniem z dnia 24 września 2009 r. sąd wyznaczył matce termin trzech tygodni na umożliwienie skarżącemu kontaktu z dziećmi zgodnie z postanowieniem o ustaleniu kontaktów pod rygorem wszczęcia egzekucji postanowienia o aresztowaniu z dnia 17 grudnia 2008 r. (zob. paragraf 20 powyżej). W dniach 31 lipca, 21 września i 8 grudnia 2009 r. matka oświadczyła, że będzie przestrzegać postanowienia dotyczącego kontaktów, lecz nie zezwoliła skarżącemu na spotkanie z dziećmi.

23. W dniu 2 października 2009 r. w odpowiedzi na prośbę sądu o przedstawienie dalszych informacji kurator potwierdziła, że matka nadal utrudnia skarżącemu kontakty z dziećmi, a ponadto nie wpuszcza kurator do mieszkania.

24. W listopadzie 2009 r. skarżący dwukrotnie podjął próby spotkania z dziećmi, jednak bezskutecznie. Babcia chłopców ze strony matki powiedziała, że dzieci nie ma w domu i że nie będzie mógł ich zobaczyć. Obecność funkcjonariusza policji nie doprowadziła do realizacji prawa skarżącego do kontaktu z synami.

25. W dniu 2 grudnia 2009 r. sąd stwierdził, że matka nie przestrzegała treści postanowienia o ustaleniu kontaktów ojca z dziećmi i nie dokonała płatności nałożonej grzywny. Z tego względu sąd uznał, iż powinna odbyć karę aresztu.

26. W dniu 10 grudnia 2009 r. sąd postanowił umieścić dzieci w okresie nieobecności matki spowodowanym odbywaniem kary aresztu pod opieką babci.

27. W dniu 27 lipca 2010 r. komornik sądowy podjął próbę aresztowania matki, lecz w domu nikogo nie było. Policja odmówiła podjęcia interwencji. W sierpniu 2010 r. matka przedstawiła komornikowi kolejne zaświadczenia lekarskie, zgodnie z którymi do dnia 30 września 2010 r. nie mogła rozpocząć odbywania kary. Komornik powiadomił sąd o tym fakcie w dniu 27 września 2010 r. W październiku 2010 r. babcia pokryła nałożone przez sąd grzywny w łącznej kwocie 3200 PLN.

28. W dniu 26 października 2010 r. skarżący ponownie złożył wniosek o nałożenie grzywny, jako że matka chłopców nadal odmawiała realizacji postanowienia o ustaleniu kontaktów ojca z dziećmi. W czasie rozprawy w dniu 6 kwietnia 2011 roku skarżący oświadczył, że w dniu 21 marca 2011 roku zrezygnował z podejmowania prób spotkania z chłopcami, ponieważ zależało mu, by w kontekście kontaktów z ojcem nie stosowano środków przymusowych (zob. paragraf 34 poniżej). W tym samym dniu sąd postanowił nie rozpatrywać wniosku skarżącego o nałożenie na matkę grzywny.

C. Postępowanie z urzędu o ograniczenie praw rodzicielskich matki

29. W dniu 8 listopada 2007 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy – Mokotowa wszczął postępowanie z urzędu o ograniczenie praw rodzicielskich J.J., między innymi na podstawie złożonych do sądu raportów kuratorów sądowych. Kuratorzy wielokrotnie informowali, że matka konsekwentnie unika rozmów z nimi, uniemożliwiając nadzór nad wypełnianiem przez nią obowiązków rodzicielskich oraz ustalenie sytuacji dzieci, a także uniemożliwia dzieciom kontakt z ojcem.

30. W dniu 31 marca 2008 r. ze względu na dalsze nieprzestrzeganie przez matkę postanowienia dotyczącego kontaktów ojca z dziećmi oraz na podstawie zebranych przez kuratorów informacji odnośnie do jej umiejętności wychowawczych, sąd ograniczył jej prawa rodzicielskie. Sąd ustanowił kuratora, którego zadaniem było nadzorowanie wykonywania przez matkę praw rodzicielskich. Stwierdził także, iż jej zachowanie przynosiło dzieciom szkodę.

D. Wniosek matki o pozbawienie skarżącego władzy rodzicielskiej

31. W dniu 31 sierpnia 2009 r. matka złożyła do Sądu Rejonowego dla Warszawy – Mokotowa wniosek o pozbawienie skarżącego władzy rodzicielskiej oraz prawa do kontaktów z dziećmi. Stwierdziła, że jego postępowanie było ze szkodą dla dzieci, że ich nastawienie do ojca stało się wrogie z tego względu, iż podejmował działania, aby została ukarana. W toku postępowania, w dniu 29 października 2009 r. kurator sądowy przeprowadził w mieszkaniu matki wywiad środowiskowy celem określenia sytuacji dzieci oraz kompetencji wychowawczych matki.

32. W dniu 2 grudnia 2009 r. sąd oddalił wniosek. W pisemnym uzasadnieniu sąd wymienił środki podejmowane dotychczas w celu spowodowania realizacji przez matkę postanowienia o ustaleniu kontaktów ojca z dziećmi. Sąd wskazał także na konsekwentnie podejmowane przez ojca wysiłki na rzecz utrzymania kontaktów z dziećmi. Sąd zauważył, że postawa matki wobec wszelkiego kontaktu skarżącego z dziećmi jest negatywna oraz że postępowania ona arbitralnie celem uniemożliwienia mu odgrywania właściwej roli w życiu chłopców. W opinii sądu w swoim postępowaniu matka kierowała się wyłącznie wrogością względem skarżącego, nie zaś najlepszym interesem dzieci. Sąd zauważył ponadto, że wrogi stosunek dzieci do ojca mógł narodzić się ze względu na postawę matki. Sąd stwierdził, że zachowanie matki było niekorzystne dla dzieci i że musi się ono zmienić.

E. Postępowanie dotyczące przymusowego odebrania dziecka

33. Kurator składał do sądu raporty miesięczne w kwietniu, maju, czerwcu, lipcu i wrześniu 2010 r. Wynikało z nich, że liczne próby nawiązania kontaktów z matką okazały się nieskuteczne. Matka nie otwierała drzwi do mieszkania, kiedy kurator przychodził z wizytą do niej i do dzieci, przy czym kurator słyszał czyjaś obecność w środku.

34. W dniu 26 października 2010 r. skarżący wszczął postępowanie w celu przymusowego odebrania dzieci w związku z nieprzestrzeganiem przez matkę postanowienia o ustaleniu kontaktów. Podczas rozprawy w dniu 22 grudnia 2010 r. skarżący oświadczył, że zamierza nadal podejmować próby spotkań z dziećmi w zaplanowanych terminach, choćby po to, by udowodnić pragnienie utrzymania z nimi kontaktów, nawet jeśli chłopcy będą w dalszym ciągu odmawiać spotkań. Poinformował, że od pięciu lat nie miał z nimi żadnego kontaktu. Po raz ostatni widział ich w listopadzie 2005 r. Kiedy poszedł się z nimi zobaczyć, rozmawiali z nim na schodach i powiedzieli, że nie chcą go widzieć, ponieważ nigdy się nimi nie interesował.

35. Postanowieniem z dnia 22 grudnia 2010 r. sąd dopuścił jego wniosek i zezwolił, by zgodnie z warunkami przy każdym skarżącego spotkaniu z chłopcami obecny był kurator sądowy.

36. Kurator był obecny podczas sześciu kolejnych wizyt (8 i 22 stycznia, 5 i 12 lutego oraz 5 i 12 marca 2011 r.). W dniu 8 stycznia 2011 r. skarżący widział się ze starszym synem przez trzydzieści minut. W dniu 5 lutego 2011 r. dzieci powiedziały ojcu, że nie chcą się z nim spotkać. Odmówiły także spotkania w dniu 12 lutego 2011 r., 5 i 14 marca 2011 r. J. powiedział ojcu, że nie ma ochoty się z nim spotykać i nie zmieni zdania. Kurator przedłożył do sądu szczegółowe raporty dotyczące powyżej opisanych prób. W dniu 15 marca 2011 r. kurator poinformował sąd, że skarżący – ze względu na jawne wrogie nastawienie chłopców oraz w ich najlepszym

interesie – zrzeka się prawa do spotkań z nimi i pomocy kuratora. Kurator zasugerował, że dla naprawy sytuacji niezbędne byłoby skorzystanie z poradnictwa rodzinnego.

37. W dniu 16 marca 2011 r. odbyło się spotkanie, w którym udział wzięli skarżący i dwóch kuratorów. Skarżący stwierdził, że stosowanie środków przymusu w celu egzekucji ustaleń dotyczących kontaktów doprowadzi do pogłębienia wrogiego nastawienia dzieci. Poprosił o pilne sporządzenie kolejnej oceny psychologicznej sytuacji rodzinnej. Pismami datowanymi na 16 i 21 marca 2011 r. skarżący poinformował sąd, iż zrezygnował z prawa do obecności kuratora oraz spotkań z dziećmi, odnosząc się do ich wrogiego nastawienia do jego osoby oraz wskazując na fakt, iż dotychczasowe starania okazały się bezowocne ze względu na niezmiennie i uporczywe nieprzestrzeganie przez matkę nałożonych na nią obowiązków.

C. Postępowanie z urzędu o dalsze ograniczenie praw rodzicielskich obu rodziców

38. W 2010 r. kuratorzy wielokrotnie podejmowali próby rozmowy z matką w celu przekonania jej o konieczności przestrzegania postanowienia dotyczącego kontaktów, lecz matka odmawiała otwarcia drzwi do mieszkania. W grudniu 2010 r., styczniu 2011 r. oraz dwukrotnie w lutym 2012 r. kuratorzy podejmowali bezskuteczne próby spotkania z matką dzieci, o czym odpowiednio informowali sąd.

39. W grudniu 2011 r. kurator rozmawiał o sytuacji dzieci z przedstawicielami szkoły. Ustalono, że nie uczęszczają one regularnie do szkoły. Rozmawiał także z babcią dzieci, która unikała odpowiedzi na pytania dotyczące sytuacji córki i wnuków. Kurator doszedł do wniosku, iż prawdopodobnie matka nigdy nie opuszcza mieszkania, żyje w absolutnym odosobnieniu i nie jest w stanie poradzić sobie z trudnościami dzieci w nauce.

40. W dniu 2 marca 2012 r. działając na podstawie raportów otrzymanych od kuratora i władz szkolnych Sąd Rejonowy dla Warszawy – Mokotowa wszczął postępowanie z urzędu z zamiarem dokonania zmiany sposobu ograniczenia wykonywania praw rodzicielskich przez obojga rodziców (zob. paragrafy 8 i 30 powyżej). W raportach z listopada 2011 r. i lutego 2012 r. kurator wyraził opinię, że dzieci powinny zostać umieszczone w pogotowiu opiekuńczym ze względu na absolutny brak kontaktu z matką oraz alarmujące informacje dotyczące nieposłuszeństwa, ewidentnie zachwianej równowagi i agresywnego zachowania dzieci w szkole.

41. W dniu 20 marca 2012 r. ten sam sąd, działając na podstawie informacji otrzymanych od policji wszczął kolejne postępowanie z urzędu dotyczące przedmiotu postępowania wszczętego w dniu 2 marca 2012 r. W tym samym dniu postępowania zostały połączone.

42. Rozprawa odbyła się w dniu 2 kwietnia 2012 r. Sąd przesłuchał skarżącego, trzech kuratorów sądowych zaangażowanych w sprawę oraz pedagoga szkolnego. Skarżący poparł wniosek kuratora dotyczący umieszczenia dzieci w pogotowiu opiekuńczym. Ponownie stwierdził, że nie ma z dziećmi żadnego kontaktu. Kuratorzy potwierdzili swoje oświadczenia, że matka konsekwentnie unika z nimi kontaktów i żyje w izolacji. Pedagog szkolny stwierdził, iż dzieci nie uczęszczają do szkoły regularnie, a także stały się coraz bardziej zaniedbane i niespokojne, zaś ich postawę względem pozostałych uczniów i nauczycieli cechowała agresja. Sąd zarządził umieszczenie dzieci w pogotowiu opiekuńczym.

43. Matka nie przyprowadziła dzieci do domu opiekuńczego, w którym miały zostać umieszczone. W dniu 21 sierpnia 2012 r. sąd nakazał kuratorowi odebranie dzieci. Kurator podjął takie próby czterokrotnie, zarówno w domu, jak i w szkole, w dniach 28 sierpnia, 4 i 13 września oraz 16 listopada 2012 r. Ponadto kurator zwrócił się o pomoc do policji i pedagoga szkolnego, jednakże bez skutku, jako że nikogo nie było w domu albo nie otwierano drzwi.

G. Postępowanie dotyczące odwołania postanowienia o umieszczeniu dzieci w pogotowiu opiekuńczym

44. W dniu 14 listopada 2012 r. matka złożyła do sądu wniosek o uchylenie postanowienia sądu z dnia 2 kwietnia 2012 r., deklarując gotowość do współpracy z sądem i kuratorami. Na czas tego postępowania wstrzymane zostało postępowanie egzekucyjne.

45. W dniu 15 listopada 2012 r. zezwoliła policji na wejście do domu.

46. W dniu 15 stycznia 2013 r. kurator sądowy miał wreszcie możliwość przeprowadzenia wywiadu środowiskowego w mieszkaniu matki. Kurator stwierdził, że matka nie jest w stanie właściwie wypełniać obowiązków względem dzieci oraz że odpowiedzialnością za zaistniałą sytuację obarcza pedagoga szkolnego oraz kuratorów sądowych, twierdząc, że im nie ufa. Ponadto kurator zasugerował przeprowadzenie dalszego badania przez biegłych psychologów w RODK oraz badania matki przez psychiatrę.

47. Rozprawa odbyła się w dniu 16 stycznia 2013 r. Oboje rodzice byli obecni. Sąd przesłuchał funkcjonariuszy policji oraz babcię chłopców ze strony matki oraz nakazał sporządzenie opinii biegłego. Matka zaprotestowała i przedstawiła własną opinię psychologa, zgodnie z którą dzieci nie są zaniedbane. Badanie w RODK zaplanowano na dzień 11 kwietnia 2013 r. Ostatecznie datę tę przesunięto na termin późniejszy, przy czym badanie miało odbyć się przed kolejną rozprawą, którą wyznaczono na dzień 27 maja 2013 r.

48. Obecnie postępowanie toczy się.

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE I PRAKTYKA

49. Właściwe prawo krajowe dotyczące wykonywania przez rodziców prawa do kontaktów, obowiązujące przed dniem 13 sierpnia 2011 r., zostało wskazane w sprawach *P.P. przeciwko Polsce*, (nr 8677/03, §§ 69-74, 8 stycznia 2008 r.), *Płaza przeciwko Polsce* (nr 18830/07, § 43, 25 stycznia 2011 r.) oraz *Kijowski przeciwko Polsce* (nr 33829/07, §§ 37-39, 5 kwietnia 2011 r.).

50. Przed dniem 13 sierpnia 2011 r. kiedy to w życie weszły zmiany do Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 26 maja 2011 r., jeżeli rodzic, który został zobowiązany postanowieniem sądu do respektowania prawa drugiego rodzica do kontaktów z dzieckiem, nie wywiązywał się z tego obowiązku, możliwe było podjęcie środków egzekucyjnych względem takiego rodzica. Postanowienia Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące wykonywania zobowiązań niepieniężnych miały zastosowanie względem spraw dotyczących praw rodzicielskich lub prawa do kontaktów z dzieckiem (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1976 r., III CZP 94/75, OSNCP 1976 7-8). W odniesieniu do takiego postępowania odpowiednie zastosowanie miał art. 1050 Kodeksu postępowania cywilnego, który stanowi, co następuje:

„1. Jeżeli dłużnik ma wykonać czynność, której inna osoba za niego wykonać nie może, a której wykonanie zależy wyłącznie od jego woli, sąd, w którego okręgu czynności ma być wykonana, na wniosek wierzyciela po wysłuchaniu stron wyznaczy dłużnikowi termin do wykonania i zagrozi mu grzywną [na wypadek, gdyby w wyznaczonym terminie czynności nie wykonał].

2. Po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego dłużnikowi do wykonania czynności, sąd na wniosek wierzyciela nałoży na dłużnika grzywnę i jednocześnie wyznaczy nowy termin do wykonania czynności, z zagrożeniem surowszą grzywną.”

51. Po zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, o której mowa powyżej, wprowadzono nowy ustęp regulujący egzekucję postanowień dotyczących kontaktów z dziećmi na podstawie zmienionych postanowień art. 598 kodeksu. Na podstawie art. 598 (15) i (16) sąd ma prawo nakazania osobie odmawiającej przestrzegania orzeczenia czy ugody dotyczącej kontaktów z dzieckiem zapłaty na rzecz osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem oznaczonej sumy pieniężnej za każde naruszenie takiego obowiązku.

52. Odrębny ustęp Kodeksu reguluje postępowanie w przypadku przymusowego odebrania osoby.

53. Artykuł 598⁶ stanowi, że jeżeli osoba zobowiązana przez sąd do oddania dziecka, nie wypełnia tego obowiązku, sąd zleci kuratorowi przymusowe odebranie dziecka.

54. Zgodnie z art. 598¹⁰:

„Na żądanie kuratora sądowego Policja jest zobowiązana do udzielenia mu pomocy przy czynnościach związanych z przymusowym odebraniem [nieletniego]”

55. Artykuł 598¹¹ § 1 stanowi, co następuje:

„Jeżeli przymusowe odebranie [nieletniego] napotyka przeszkody na skutek ukrycia tej osoby lub na skutek innej czynności przedsięwziętej w celu udaremnienia wykonania orzeczenia, kurator zawiadomi prokuratora.”

56. Zgodnie z art. 598¹²:

„§ 1 Przy odbieraniu [nieletniego] kurator sądowy powinien zachować szczególną ostrożność i uczynić wszystko, aby dobro tej osoby nie zostało naruszone, a zwłaszcza, aby nie doznała ona krzywdy fizycznej lub moralnej. W razie potrzeby kurator sądowy może zażądać pomocy organu opieki społecznej lub innej powołanej do tego instytucji.

§ 2 Jeżeli wskutek wykonania orzeczenia miałyby doznać poważnego uszczerbki dobro [nieletniego], kurator sądowy wstrzyma się z wykonaniem orzeczenia do czasu ustania zagrożenia, chyba że wstrzymanie wykonania orzeczenia stwarza poważniejsze zagrożenie dla tej osoby.”

PRAWO

ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 8 KONWENCJI

57. Skarżący wystąpił z zarzutem, że władze polskie nie podjęły skutecznych działań w celu egzekucji prawa skarżącego do kontaktu z synami w sposób uregulowany przez sądy. Podniósł on zarzut naruszenia Artykułu 8 Konwencji, który przewiduje, że:

„1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia rodzinnego ...

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności osób.”

A. Dopuszczalność

58. Rząd oświadczył, że skarżący nie może zarzucać, iż stał się ofiarą naruszenia praw gwarantowanych Artykułem 8 Konwencji, odwołując się do pisma skarżącego z dnia 21 marca 2011 r., w którym poinformował władze, iż nie zamierza kontynuować starań celem widywania się z dziećmi (zob. paragraf 37 powyżej).

59. Skarżący nie zgodził się z tym twierdzeniem. Oświadczył, że Rząd błędnie przedstawia fakty. Zrezygnował z prawa do spotkań z dziećmi, jednoznacznie powołując się na dobro chłopców oraz fakt, że dalsze próby

widywania się z nimi mimo ich woli oraz stosowanie przymusu fizycznego byłyby dla nich traumatyczne.

60. Trybunał zauważa, że w pismach datowanych na 16 i 21 marca 2011 r. skarżący powiadomił sąd, iż rezygnuje z prawa do obecności kuratora oraz spotkań z dziećmi, odnosząc się do ich wrogiego nastawienia do jego osoby oraz wskazując na fakt, iż dotychczasowe starania okazały się bezowocne ze względu na niezmiennie i uporczywe nieprzestrzeganie przez matkę ustaleń dotyczących kontaktów. Władze publiczne nie przyznały, że doszło do naruszenia praw skarżącego ani nie zaproponowały żadnej formy zadośćuczynienia. A zatem skarżący nadal ma prawo twierdzić, że stał się ofiarą zarzucanego naruszenia Artykułu 8 w odniesieniu do postępowania o ustalenie kontaktów z dzieckiem (zob. *mutatis mutandis*, *Gobec przeciwko Słowenii*, nr 7233/04, § 108, 3 października 2013 r.).

61. Trybunał stwierdza, iż niniejsza skarga nie jest oczywiście bezzasadna w rozumieniu Artykułu 35 ust. 3 (a) Konwencji. W dalszej kolejności zauważa, że nie jest również niedopuszczalna z jakichkolwiek innych przyczyn. W związku z tym musi zostać uznana za dopuszczalną.

B. Meritum

1. Stanowisko stron postępowania

62. Skarżący oświadczył, iż fakt, że nigdy nie mieszkał z dziećmi i ich matką nie ma wpływu na fakt, że chłopcy są jego najbliższą rodziną. Pozytywne uczucia chłopców do skarżącego potwierdził raport biegłego sporządzony w 2005 r. Ich stosunek do skarżącego zaczął się pogarszać wtedy, gdy wrogie nastawie zaczęła wykazywać matka, to jest w roku 2004, kiedy skarżący nawiązał relację z inną kobietą.

63. Mimo postanowienia sądu regulującego kontakty skarżącego z dziećmi, nie było możliwości zmuszenia matki do przestrzegania jego warunków. Rząd nie zakwestionował tego twierdzenia. Środki podjęte przez władze nie były wystarczające. Grzywny nałożone na matkę nie przyniosły spodziewanego skutku, jako że ostatecznie kwoty te pokryła jej własna matka. Matka dzieci nie została aresztowana z tytułu niedokonania płatności grzywien i nieprzestrzegania postanowienia dotyczącego kontaktów. Sposób zastosowania w sprawie postanowień proceduralnych umożliwił matce dzieci uchylanie się od obowiązków i naruszenie prawa skarżącego do kontaktów z małymi dziećmi.

64. W odniesieniu do stwierdzenia Rządu, że skarżący odmówił świadczenia opieki nad dziećmi w okresie, gdy matka przebywałaby w areszcie, skarżący wskazał, iż było to wynikiem makabrycznego żartu matki (zob. paragraf 16 powyżej), wskutek którego dzieci sądziły, że ojciec nie żyje. Nie chciał wywołać u dzieci szoku nagłym ponownym pojawieniem

się w ich życiu. Ponadto mieszkał z żoną w małym, jednopokojowym mieszkaniu, w którym nie było odpowiednich warunków.

65. Skarżący potwierdził, że w pismach z 16 i 21 marca 2011 r. zrezygnował z prawa do wsparcia kuratora w zakresie spotkań z dziećmi. Jednakże w opinii skarżącego Rząd absolutnie fałszywie przedstawił motywy tego postępowania. Skarżący nie zamierzał podejmować dalszych starań celem utrzymania kontaktu z dziećmi poprzez zastosowanie przymusu, ze względu na ich dobro, na co jasno wskazał w piśmie. Obawiał się także, że takie środki przymusu mogą dodatkowo pogorszyć relację z synami. Gdyby Państwo polskie podjęło odpowiednie środki na wczesnym etapie sprawy, skarżący miałby możliwość zbudowania z dziećmi odpowiedniej relacji. Dzieci nie czułyby do niego niechęci konsekwentnie podsycanej przez matkę. Jednakże Państwo ewidentnie nie podjęło takich działań.

66. W odniesieniu do stwierdzenia Rządu, że skarżący nie skorzystał z możliwości spotykania się z dziećmi w szkole w ramach ustaleń z władzami szkolnymi, skarżący oświadczył, że powstrzymywał się od kontaktów z dziećmi jedynie przez krótki okres czasu, po tym, jak matka udawała przed dziećmi, że ojciec nie żyje. Niepokoił się o dobre samopoczucie dzieci i zamierzał ponownie pojawić się w ich życiu w sposób stopniowy.

67. Starania i środki podejmowane przez władze celem zapewnienia przestrzegania przez matkę postanowienia dotyczącego kontaktów oraz prawa skarżącego do życia rodzinnego były, ogólnie rzecz biorąc, niewystarczające. Faktycznie podjęte środki wdrażane były sporadycznie i w znaczących odstępach czasu. Gdyby środki te były wystarczające, nie doszłoby do obecnej sytuacji, w której skarżący najprawdopodobniej nie będzie w stanie odbudować relacji z synami. Państwo powinno było podjąć dodatkowe działania celem zapewnienia skutecznego korzystania przez skarżącego z jego praw niezależnie od oporu stawianego przez drugiego z rodziców.

68. Skarżący oświadczył, iż żaden ze środków stosowanych przez Państwo od 2005 r. nie doprowadził do spotkań z synami i możliwości tworzenia relacji rodzicielskiej. Zważywszy na delikatny charakter związków rodzinnych, środki takie powinny być podejmowane w sposób zdecydowany i szybki. Brak podjęcia takich środków doprowadził do tego, że u dzieci wytworzyła się szczególnie negatywna postawa względem ojca. Wszelkie podejmowane przez skarżącego próby naprawy relacji z synami miały nikłe szanse powodzenia i wymagały ogromnego wysiłku. Wskutek postępowania władz i podejmowanych przez wyłącznie formalnych środków doszło ostatecznie do zerwania więzi między skarżącym i jego dziećmi.

69. Rząd stwierdził, że skarżący nigdy nie mieszkał z synami i ich matką. Z tego względu nie miał możliwości rozwijać relacji z dziećmi w sposób właściwy dla dzieci mieszkających z dwojgiem rodziców, które

mają szansę nawiązania relacji uczuciowej z obojgiem. Rząd uznał, iż należy uwzględnić ten fakt przy rozpoznawaniu sprawy.

70. W dalszej kolejności Rząd oświadczył, iż mimo napięcia emocjonalnego cechującego sytuację, a wynikającego przede wszystkim z wrogiej postawy matki, skarżący wielokrotnie spotykał się z dziećmi. Widywał się z nimi regularnie do połowy roku 2005 i tym czasie kontakty te nie były utrudniane. W okresie pomiędzy majem a lutym 2006 r., to jest w toku postępowania o ustalenie kontaktów z dziećmi, postanowił nie spotykać się z dziećmi ze względu na wrogie nastawienie matki.

71. Prawdą jest, iż w okresie od połowy 2006 r. do końca listopada 2006 r. matka nieustannie utrudniała skarżącemu kontakty z dziećmi. Jednakże już w grudniu 2006 r. kurator sądowy (we współpracy z władzami szkoły) zorganizował skarżącemu możliwość spotkań z synami na terenie szkoły. Skarżący nigdy nie skorzystał z tej możliwości ze względu na makabryczny żart matki dzieci. Stwierdził, że nie chciał szokować dzieci, które najwyraźniej sądziły, iż ojciec nie żyje. Wyjaśnienie to jednakże nie było spójne z jednoczesnym staraniem o uzyskanie widzenia z dziećmi. Następnie spotykał się z dziećmi w obecności kuratorów w okresie od stycznia do marca 2011 r. W tym czasie dzieci odmawiały wychodzenia ze skarżącym i wyrażały wrogość względem skarżącego. W pismach z 16 i 21 marca 2011 r. skarżący stwierdził, że ze względu na tę wrogość rezygnuje z kontaktów.

72. Rząd podkreślił, że wszystkie dotyczące ustalenia kontaktów postępowania przez sądami przeprowadzone zostały w sposób szybki i rzetelny. Postępowanie miało charakter złożony, a wrogość między rodzicami była oczywista. Matka utrudniała prowadzenie postępowań, ponieważ wielokrotnie nie stawiała się na rozprawy i nie odbierała wezwań. Konsekwentnie odmawiała wpuszczania do mieszkania kuratorów sądowych, funkcjonariuszy policji i pracowników opieki społecznej. Jej zachowanie ulegało poprawie na krótki czas w sytuacjach, gdy istniało ryzyko, że dzieci zostaną umieszczone w pogotowiu opiekuńczym.

73. Sądy ściśle współpracowały z innymi władzami, zwracając się z prośbami o informacje do szkoły i policji oraz nadzorując pracę kuratorów sądowych. Ponadto w sytuacji, gdy uznawały to za działanie w najlepszym interesie dzieci, sądy krajowe podejmowały także działania z urzędu. Kilkakrotnie nałożyły na matkę grzywny celem spowodowania przestrzegania przez nią postanowienia dotyczącego kontaktów z dziećmi, na łączną kwotę 3.200 PLN.

74. Sądy krajowe zleciły także sporządzenie opinii biegłych celem ustalenia i oceny sytuacji psychologicznej rodziny (zob. paragrafy 23 i 47 powyżej).

75. Kuratorzy sądowy aktywnie angażowali się w sprawę w ramach poszczególnych postępowań. Sprawowanie nadzoru nad rodziną rozpoczęli w kwietniu 2004 r. Rodzina pozostawała pod ich nadzorem do dnia 20

marca 2013 r., kiedy wydano postanowienie o umieszczeniu dzieci w pogotowiu opiekuńczym. Przez dziewięć lat nieustannie podejmowali próby nawiązania kontaktu z matką dzieci celem wyjaśnienia jej, jak ważne jest utrzymywanie przez rodziców odpowiednich relacji z dziećmi. Ze względu na jej skrajnie negatywną postawę, kuratorzy blisko współpracowali z władzami szkolnymi, od których otrzymywali informacje na temat dzieci. Kuratorzy składali raporty do sądu raz w miesiącu, z wyłączeniem okresu wakacji letnich. Po wydaniu przez sąd postanowienia z dnia 22 grudnia 2010 r., do marca 2011 r., skutecznie doprowadzili do spotkań skarżącego z chłopcami. Ponadto kontaktowali się z policją odnośnie braku kontaktu z matką dzieci i konieczności ustalenia ich sytuacji rodzinnej.

76. Rząd potwierdził, że w sprawę zaangażowana była także policja. Funkcjonariusze policji podejmowali interwencję sześć razy, działając na podstawie informacji otrzymanych od skarżącego (22 lipca i 26 sierpnia 2006 r., 5 kwietnia 2008 r., 24 października i 7 listopada 2009 r. oraz 9 października 2010 r.). Ponadto trzykrotnie towarzyszyli kuratorowi sądowemu przy próbach odebrania dzieci celem umieszczenia ich w pogotowiu opiekuńczym (28 sierpnia oraz 4 i 13 września 2012 r.) Podejmowali także próby ustalenia sytuacji rodzinnej w mieszkaniu matki dzieci.

77. Rząd podkreślił istnienie poważnego sporu między skarżącym i matką chłopców oraz skrajnie negatywną postawę matki, co znacząco utrudniało działania władz. W późniejszym terminie trudności w organizowaniu i utrzymywaniu regularnych kontaktów powodowały same dzieci. W opinii Rządu zachowanie skarżącego, szczególnie na początkowym etapie pogłębiania się wrogości matki – przykładowo w roku 2005, kiedy skarżący odmówił kontaktów z dziećmi do czasu uregulowania ich przez sąd – przyczyniło się do powstania negatywnych uczuć u chłopców.

78. Jego postawę można by poddać krytyce, jako że nie skorzystał z możliwości regularnych spotkań z dziećmi na terenie szkoły, a także odmówił opiekowania się dziećmi w okresie, gdy matka miała przebywać w areszcie. W późniejszym terminie złożył do sądu wniosek o umieszczenie dzieci w pogotowiu opiekuńczym. W 2011r. zrezygnował z prawa do kontaktów, po kilkukrotnych próbach zobaczenia się z dziećmi. Zachowanie takie budzi wątpliwości co do szczerości jego twierdzenia, że zależy mu na utrzymaniu regularnego kontaktu i nawiązaniu relacji z dziećmi.

79. Rząd stwierdził, że władze polskie podjęły wszelkie możliwe działania w celu utrzymania i ponownego nawiązania relacji między skarżącym i jego synami. Rząd uznał, że władze wypełniły swoje obowiązki w zakresie zapewnienia skarżącemu skutecznego korzystania z prawa do poszanowania życia rodzinnego.

2. Ocena Trybunału

80. Relacja pomiędzy skarżącym a jego synami stanowiła „życie rodzinne” w rozumieniu art. 8 § 1 Konwencji. Ten fakt nie został zakwestionowany.

81. Wzajemna radość rodzica i dziecka ze wspólnego spędzania czasu stanowi podstawowy element „życia rodzinnego” w rozumieniu artykułu 8 Konwencji (zob. m.in. *Monory przeciwko Rumunii and Węgrom*, nr 71099/01, 5 kwietnia 2005, § 70 oraz *Vojnity przeciwko Węgrom*, nr 29617/07, § 28, 12 lutego 2013 r.).

82. Zasadniczym celem artykułu 8 jest ochrona jednostki przed arbitralną ingerencją władz publicznych. Dodatkowo zawarte są w niej pozytywne zobowiązania do skutecznego „poszanowania” życia rodzinnego. Zobowiązania takie mogą dotyczyć przyjęcia środków mających na celu zabezpieczenie poszanowania życia rodzinnego nawet w sferze relacji między jednostkami, włączając w to zarówno ramy regulacyjne systemu sądenia i egzekucji chroniące prawa jednostek, jak również implementację, gdy jest to właściwe, szczególnych środków (zob. m.in. *X i Y przeciwko Holandii*, 26 marca 1985 r., § 23, Seria A nr 91 oraz *Zawadka przeciwko Polsce*, nr 48542/99, § 53, 23 czerwca 2005 r.). Zarówno w kontekście pozytywnym, jak i negatywnym, należy mieć na względzie zapewnienie właściwej równowagi pomiędzy konkurującymi ze sobą interesami jednostki a interesami społeczeństwa, w tym także zaangażowanych osób trzecich; w obydwu kontekstach państwu przysługuje odpowiedni margines swobody oceny (zob. m.in. *Keegan przeciwko Irlandii*, 26 maja 1994 r., § 49, Seria A nr 290 oraz *Siemianowski przeciwko Polsce*, nr 45972/99, § 97, 6 września 2005 r.). A zatem Trybunał uwzględni także interes ogólny zapewnienia poszanowania dla rządów prawa (zob. także *D. przeciwko Polsce* (dec.), nr 8215/02, 14 marca 2006 r. oraz *Cristescu przeciwko Rumunii*, nr 13589/07, § 61, 10 stycznia 2012 r.).

83. Trybunał wielokrotnie stwierdzał, iż w sprawach dotyczących opieki nad dzieckiem kluczowe znaczenie ma interes dziecka. Wzgląd należy mieć w pierwszej kolejności na najlepszy interes dziecka (zob. *Gnahoré przeciwko Francji*, nr 40031/98, § 59, ETPCz 2000-IX), który – w zależności od swego charakteru i wagi, może być nadrzędny w stosunku do interesu rodziców (zob. *Sahin przeciwko Niemcom* [GC], nr 30943/96, § 66, ETPCz 2003-VIII). W szczególności rodzic nie może na podstawie Artykułu 8 Konwencji być uprawniony do zastosowania środków, które byłyby szkodliwe dla zdrowia i rozwoju dziecka (zob. *Scozzari i Giunta przeciwko Włochom* [GC], nr 39221/98 i 41963/98, § 169, ETPCz 2000-VIII, oraz *P., C. i S. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 56547/00, § 117, ETPCz 2002-VI).

W odniesieniu do obowiązku państwa do podejmowania pozytywnych zobowiązań, Trybunał stwierdzał, iż w sprawach dotyczących wykonywania prawa do kontaktu z rodzicami Artykuł 8 zawiera prawo rodzica do

tę, aby podjęte zostały środki zmierzające do powtórnego połączenia go z dzieckiem, a także zawiera obowiązek organów krajowych do podjęcia takich działań, przy czym interes dziecka wskazuje, iż wszelkie działania należy podejmować w sposób chroniący relacje międzyludzkie oraz, jeżeli jest to właściwe i wtedy, gdy jest to właściwe, w sposób służący „odbudowaniu” rodziny; obowiązkiem państwa nie jest uzyskanie określonego rezultatu, lecz zapewnienie środków (zob. m.in. *Ignaccolo-Zenide przeciwko Rumunii*, nr 31679/96, § 94, ETPCz 2000-I; *Nuutinen przeciwko Finlandii*, nr 32842/96, § 127, ETPCz 2000-VIII; *Hokkanen przeciwko Finlandii*, 23 września 1994 r., § 55, Seria A nr 299 – A; *Gnahoré przeciwko Francji*, nr 40031/98, § 59, ETPCz 2000-IX oraz *Nistor przeciwko Rumunii*, nr 14565/05, §§ 70, 109, 2 listopada 2010 r.; *Cristescu przeciwko Rumunii*, nr 13589/07, § 57, 10 stycznia 2012 r.).

84. Gdy środki, o które chodzi, dotyczą sporu rodziców w sprawie ich dzieci, nie należy do Trybunału zastępowanie właściwych organów krajowych w regulowaniu kwestii kontaktów, ale raczej zbadanie pod względem zgodności z Konwencją decyzji wydanych przez organy krajowe w ramach wykonywania ich swobody uznania. Dlatego należy ocenić, czy powody rzekomo usprawiedliwiające jakiegokolwiek środki podjęte przez wzgląd na korzystanie przez skarżącego z jego prawa do poszanowania życia rodzinnego, są właściwe i wystarczające (zob. m.in. *Olsson przeciwko Szwecji*, 24 marca 1988, § 68, Seria A nr 130 oraz *Wojciech Nowak przeciwko Polsce*, nr 11118/06, § 45, 8 czerwca 2010 r.).

85. W swoim orzecznictwie Trybunał konsekwentnie utrzymywał, że Artykuł 8 zawiera prawo rodzica do tego, aby podjęte zostały środki zmierzające do powtórnego połączenia go z dzieckiem, a także zawiera obowiązek organów krajowych do podjęcia takich działań. Powyższe dotyczy nie tylko przypadków przymusowego umieszczenia dzieci w domach opieki i wdrażania środków opiekuńczych (zob. *inter alia Olsson przeciwko Szwecji (nr 2)*, 27 listopada 1992 r., § 90, Seria A nr 250), lecz także spraw, w których spory dotyczące kontaktów i miejsca zamieszkania dzieci stanowi przedmiot sporu pomiędzy rodzicami i/lub pozostałymi członkami rodziny dzieci (zob. przykładowo, *Hokkanen przeciwko Finlandii*, 23 września 1994, § 55, Seria A nr 299).

86. Obowiązek podjęcia przez władze państwowe działań zmierzających do ułatwienia kontaktu temu z rodziców, który po rozwodzie nie sprawuje opieki nad dzieckiem, nie jest jednak absolutny (zob. *mutatis mutandis*, *Hokkanen*, cyt. powyżej, § 58). Zasadniczą kwestią jest, czy władze podjęły wszelkie niezbędne kroki w celu ułatwienia kontaktu, jakich można było oczekiwać w szczególnych okolicznościach każdej tego typu sprawy (*ibid.* § 58). Innym ważnym czynnikiem, jaki należy uwzględnić w postępowaniach dotyczących dzieci jest to, że szczególnie istotną rolę odgrywa czas, ponieważ zawsze istnieje niebezpieczeństwo, że jakiegokolwiek proceduralne opóźnienie skończy się faktycznym

rozstrzygnięciem danej kwestii przed sądem oraz że proces podejmowania decyzji powinien zapewnić odpowiednią ochronę interesów rodziców (zob. *W. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, 8 lipca 1987 r., §§ 62-64, Seria A nr 121 oraz *Plaza przeciwko Polsce*, nr 18830/07, § 74, 25 stycznia 2011 r.).

87. W świetle powyższych zasad decydującą kwestią w niniejszej sprawie jest to, czy polskie władze podjęły wszelkie niezbędne działania mające na celu ułatwienie wykonywania uzgodnień dotyczących kontaktów z dzieckiem.

88. Trybunał zauważa, że do początku roku 2005 skarżący nie miał problemów z widywaniem dzieci. Jednakże ze względu na trudności, które zaistniały w terminie późniejszym, kontakty między skarżącym i dziećmi zostały ustalone postanowieniem z dnia 8 lutego 2006 r. (zob. paragraf 13 powyżej). Postanowienie zostało wydane na podstawie raportu psychologa, którego sporządzenie nakazał sąd specjalnie dla celów postępowania (zob. paragraf 10 powyżej). Zgodnie z postanowieniem skarżący miał prawo widywać się z chłopcami w pierwszą, drugą i czwartą sobotę miesiąca, w godzinach od 10.00 do 19.00, bez obecności matki, a także spędzać z nimi jeden tydzień w okresie wakacji letnich. Matka została zobowiązana do przestrzegania tego postanowienia.

89. W opinii Trybunału władze krajowe mają obowiązek zapewnienia egzekucji porozumień dotyczących kontaktów, jako że to władze sprawują władzę publiczną i dysponują środkami rozwiązywania problemów w zakresie egzekucji. Zadaniem Trybunału jest rozważnie, czy środki podejmowane przez władze polskie celem ułatwienia kontaktów skarżącego z dziećmi były właściwe i efektywne – jakich można by rozsądnie oczekiwać w okolicznościach sprawy – oraz czy nie doszło do opóźnień bądź zaniedbań ze strony władz przy wykonywaniu ich obowiązków

90. W związku z powyższym Trybunał zauważa, że trudności w realizacji kontaktów wynikały w znacznej mierze z niechęci matki do takich kontaktów, dodatkowo nasilającej się z upływem czasu. Trybunał jest świadom faktu, iż spory dotyczące kontaktów i miejsca zamieszkania dzieci mają ze swej natury charakter niezwykle wrażliwy dla wszystkich zainteresowanych stron, i że zadanie władz krajowych w zakresie egzekucji takich kontaktów nie należy do łatwych, jeżeli jedno bądź obydwoje z rodziców zachowuje się w sposób daleki od konstruktywnego. W niniejszej sprawie brak współpracy ze strony matki wynikający z jej jawnej wrogości względem skarżącego skutkowało szczególnymi trudnościami władz krajowych w zakresie egzekucji prawa skarżącego do kontaktów z dziećmi.

91. Trybunał zauważa, iż sąd ustanowił kuratora już 18 lutego 2004 r. w toku postępowania, w ramach którego matka domagała się pozbawienia ojca praw rodzicielskich, to jest przed zaistnieniem poważnych trudności skarżącego w kontaktach z dziećmi w kontekście jego prawa do kontaktów z dziećmi oraz postanowienia dotyczącego kontaktów wydanego w 2006 r. Zadaniem kuratora było sprawowanie nadzoru na wykonywaniem

obowiązków rodzicielskich przez skarżącego. Tymczasem kurator nadzorowała wykonywanie obowiązków rodzicielskich przez obie strony i regularnie informowała sąd o wynikach swojej pracy.

92. W tym kontekście Trybunał zauważa, że kurator aktywnie wypełniała obowiązki w zakresie nadzoru. W raportach składanych do sądu, między innymi, w lipcu 2006 r., kwietniu 2008 r. i sierpniu 2009 r. kurator potwierdzała obstrukcyjną postawę matki. Wielokrotnie towarzyszyła skarżącemu podczas wizyt w mieszkaniu matki. Ponadto podejmowała liczne próby nawiązania kontaktu z matką z zamiarem spowodowania przestrzegania przez nią postanowienia sądu dotyczącego kontaktów ojca z dziećmi.

93. Kuratorzy sądowi skontaktowali się ze szkołą, do której uczęszczali synowie skarżącego i uzgodnili, że będzie on mógł regularnie widywać się z nimi na terenie szkoły. Kuratorzy wielokrotnie rozmawiali z nauczycielami dzieci oraz pedagogiem szkolnym w celu pozyskania informacji o postępach dzieci w szkole, zaangażowaniu matki w ich edukację oraz kontaktach dzieci ze skarżącym.

94. Trybunał zauważa, że kuratorzy regularnie informowali sądy krajowe o trudnościach, na jakie skarżący napotykał się w związku z kontaktami z synami. Sądy nie pozostawały bezczynne. Nie tylko nałożono na matkę kary grzywny, lecz Sąd Rejonowy dla Warszawy – Mokotowa wszczął postępowanie z urzędu z zamiarem ograniczenia praw rodzicielskich matki. Sąd działał w związku z raportami kuratorów, o których mowa powyżej. Postanowieniem z dnia 31 marca 2008 r. sąd ten, uwzględniając dalsze nieprzestrzeganie przez matkę nałożonych na nią obowiązków, ograniczył jej władzę rodzicielską i ustanowił kuratora, któremu powierzono sprawowanie nadzoru nad wykonywaniem przez nią obowiązków rodzicielskich.

95. Sądy były świadome, że fakt, iż matka nie przestrzega postanowienia dotyczącego kontaktów, jest ze szkodą dla dzieci. Zwracały na to uwagę w postanowieniach z dnia 31 marca 2008 r. oraz 3 grudnia 2009 r., w których wskazywały na negatywną postawę matki wobec skarżącego. Nie można zatem stwierdzić, iż sądy nie dostrzegały trudnego położenia skarżącego lub też że były nieświadome pilnej potrzeby wznowienia kontaktów małych dzieci z ojcem, zgodnie z postanowieniem sądu.

96. Trybunał zauważa, że wnioski skarżącego dotyczące egzekucji doprowadziły do dwukrotnego nałożenia na matkę dzieci grzywien, w łącznej wysokości 3.200 PLN. W dalszej kolejności Trybunał stwierdza, że sąd wyznaczał terminy wykonania postanowień, a wreszcie, ze względu na brak płatności kar przez matkę oraz dalsze nieprzestrzeganie uzgodnień dotyczących kontaktów z dziećmi, nałożył na matkę karę osadzenia w areszcie na 32 dni. Mimo że prawdą jest, iż matka nie odbyła kary aresztu, Trybunał nie może zignorować faktu, że władze były gotowe zastosować

najsurowszy ze środków egzekucji dostępnych w kontekście sporów dotyczących kontaktów i miejsca zamieszkania dzieci w prawie polskim.

97. Władze zaangażowane w próby zapewnienia realizacji postanowienia dotyczącego kontaktów skarżącego z dziećmi, mianowicie sądy, kuratorzy sądowi, władze szkolne i policja współpracowały ze sobą i wymieniały istotne informacje. Nie można zatem twierdzić, że nie koordynowały podejmowanych przez siebie działań (por. *Y.U. przeciwko Rosji*, nr 41354/10, § 100, 13 listopada 2012 r.).

98. Wreszcie Trybunał stwierdza brak opóźnień w prowadzeniu postępowania egzekucyjnego.

99. Trybunał przypomina, że nie może zastępować władz krajowych w wykonywaniu ich obowiązków odnośnie władzy rodzicielskiej. Jego zadanie ogranicza się raczej do sprawdzenia takich decyzji pod względem ich zgodności z Konwencją (zob. *Kaleta przeciwko Polsce*, nr 11375/02, § 58, 16 grudnia 2008 r.). W przedmiotowej sprawie władze nie nadużyły przysługującej im swobody decyzji.

100. Trybunał stwierdza, że nakazy egzekucyjne i grzywny nie stanowiły skutecznych środków regulacji kontaktów między skarżącym i synami. Władze mogły podjąć działania bardziej surowe, lecz Trybunał rozumie wstrzeźliwość władz w tym zakresie. Zatem Trybunał stwierdza, że nie można uznać, iż brak skuteczności wynikał z braku rzetelności właściwych władz. Z tego względu Trybunał stwierdza, że władze krajowe podjęły wszelkie kroki, jakich rozsądnie można było od nich wymagać, w celu egzekucji praw skarżącego do kontaktów w dziećmi (zob. *Gobec przeciwko Słowenii*, cyt. powyżej, § 152).

101. Powyższe względy stanowią dla Trybunału wystarczającą podstawę stwierdzenia, iż nie doszło do naruszenia artykułu 8 Konwencji.

Z TYCH PRZYCZYŃ TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE

1. *Uznaje* skargę za dopuszczalną;
2. *Uznaje*, że nie doszło do naruszenia Artykułu 8 Konwencji;

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie dnia 15 kwietnia 2011 r., zgodnie z artykułem 77 ust. 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Françoise Elens-Passos
Kancelarz

Ineta Ziemele
Przewodnicząca